

(1) שמות פרק לא

(יב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(יג) וְאַתָּה דַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֵת שְׁבֹתֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בְּיָנֶי וּבִיְנֵיכֶם לְדַרְתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם:

(2) רש"י על שמות פרק לא פסוק יג

ואתה דבר אל בני ישראל - ואתה אע"פ שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה:

אך את שבתתי תשמרו - אע"פ שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה שבת אל תדחה מפניה כל אכין ורקין מיעוטין למעט שבת ממלאכת המשכן:

(3) רמב"ן על שמות פרק לא פסוק יג

. . . לשון רש"י ולא נתכון אצלי, כי לפי מדרש רבותינו באכין ורקין ימעט בשמירת השבת, כי המיעוטים אצלם בכל מקום ימעטו בדבר המצווה בו, ואם תדרוש המיעוט בענין מלאכת המשכן יהיה מותר לעשותה בשבת אבל המיעוט הזה למילה או לפקוח נפש וכיוצא בהן שהן דוחין את השבת וכך אמרו במסכת יומא (ירושלמי פ"ח ה"ה) ומנין שספק נפשות דוחה שבת, רבי אבהו אמר רבי יוחנן אך את שבתותי תשמרו, מיעוט ומלאכת המשכן שאינה דוחה שבת, מפני שהזהיר בה בכאן

(4) ועל דרך הפשט הוא כן יאמר תעשו מלאכת אהל מועד אבל שבתותי תשמרו לעולם ובתורת כהנים (ויקרא יא ל) יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת, תלמוד לומר את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה' וטעם שבתותי, בעבור כי שבתות השנה רבים:

(5) ספר גור אריה על שמות פרק לא פסוק יג

אף על פי שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה וכו'. הרמב"ן הקשה על זה . . . וקושיא גדולה היא זאת, דלעולם המעוט בא במצוה עצמה, וכאן מרבה מצות שבת שדוחה מלאכת המשכן.

(6) ויראה כי פשוטו של מקרא בכל מקום "אך" הוא מוציא וסותר את שלפניו, "שאו את ראש כל עדת בני ישראל" (במדבר א, ב) "אך את מטה לוי לא תפקוד" (שם שם, מט), הרי הוא סותר דבר הראשון אשר נאמר לפני זה. ואצל בלעם (שם כב, כ) "קום לך אתם ואך את הדבר אשר אדבר אליך", הרי ממעט את הליכתו, תלך אתם - אבל מכל מקום לא יהיה הכל ברשותך לעשות. "ואיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא וגו', אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי" (ר' דברים יח, יט-כ), וכן כולם לשון "אך" הוא סותר מה שנאמר לפני זה. וגם כן כאן סותר את הדבר שנאמר לפני זה, שציוה על מלאכת המשכן (פסוקים ו-יא), ועליו אמר "אך את שבתותי", כלומר למעט מלאכת המשכן בא, שעליו קאי מלת "אך":

(7) אמנם מה שדרשו ז"ל במסכת יומא מנין שפיקוח נפש דוחה את השבת, אמר רבי יוחנן "אך את שבתותי תשמרו וגו'", הרי דהוא ממעט את השבת, היינו שמפני שהכתוב הוא אומר בלשון "אך", והוי ליה למכתב 'את שבתותי תשמורו', והוי קאי על מה שלמעלה, דהיינו מלאכת המשכן, שישמורו שבת אף לענין מלאכת המשכן, אלא בא למעט שבת עצמו, דהיינו פיקוח נפש.

(8) וכן הוא "וישאר אך נח" (בראשית ז, כג), משמעותו של כתוב דהכל נמחה חוץ מן נח, שהוא נשאר, ומדכתיב "אך נח" דרשו ז"ל (תנחומא נח, ט) שגם נח לא נשאר הכל, והיה כוהה דם מטורח הבהמות והחיות. וגם כן כאן אומר שיהיו זריזים במלאכת השמכן "אך את שבתותי תשמורו", דלא תעשו מלאכת המשכן. ומדכתיב לשון "אך" דרשו ז"ל למעט את השבת שיהיה נדחה מפיקוח נפש:

(9) ומה שנקט רש"י המיעוט ממלאכת המשכן שלא יהיה נעשה בשבת ממלת "אך", אף על גב דגם כן יכול למעט ממה שהזהיר הכתוב כאן על השבת, מפני דיותר פשוט למעט מלשון "אך" דהוא ממעט ענין הראשון. והדין עם רש"י בפירוש זה, דמלת "אך" הוא למעט גם כן על ענין הראשון שנזכר לפני זה. וכך הוא בכל מקום שלשון "אך" הוא למעט ענין הראשון, ומכל מקום דרשו ז"ל גם כן הלשון למעט המצוה עצמה מדכתיב "אך" כמו אצל "וישאר אך נח", ורש"י פירש פשוטו, לא יתור של "אך" שממנו לומדין פיקוח נפש שדוחה השבת, וזהו נכון:

10 פרוש הט"ז על התורה - שמות פרק לא פסוק יג

ואתה דבר אל בני ישראל, ואתה אע"פ שהפקדתיך כו'. קשה ל"ל ב' מיעוטים בכאן דואתה הוא מיעוט ואך הוא ג"כ מיעוט. תו קשה קושיית הרמב"ן על מ"ש רש"י כל אכין ורקין הן מיעוטיין דהמיעוט שייך למעט בדבר שהוא מצוה עכשיו שלפעמים לא יהיה הציווי כמו שדרשו רז"ל אך את שבתותי מיעוט לפיקוח נפש שהוא דוחה שבת, וה"נ יש לנו לומר שממעט שבנין משכן ידחה שבת.

11) ונראה לתרץ חדא בחברתה, דהך אך דהכא לא קאי אלא אמה שלפניו דהיינו שואתה אע"פ שצויתך בבנין המשכן מ"מ יש מיעוט על שבת שלא יהא בכלל זה אלא את שבתותי תשמרו בכל גוונן. נמצא דהוה אך כמו שאר אכין מיעוט בדבר שלפניו לא על דבתריה

12) ומאן דדריש אך למעוטי פקוח נפש הוא דדריש אך על מה שבתריה דהיינו את שבתותי כו' ומשם בא למעט, משא"כ רש"י בא לתרץ מלת ואתה דמשמע דעלוי קאי הך אך ע"כ פירש אע"פ שצויתך כנ"ל

13 הכתב והקבלה על שמות פרק לא פסוק יג

אך את שבתתי. לשון רש"י . . . והרמב"ן השיב עליו . . . ומהרי"א חשב להשיג על הרמב"ן בזה, ואמר לא נוכל להכחיש שמלת אך במקרא תמעט ממה שנזכר למעלה, ושזה הוא שמושה המיוחד, כי הגה נאמר לנח אחרי שהותר לו אכילת בשר, כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה אך בשר בנפשו דמו ל"ת, שענינו אע"פ שהתירתי לך אכילת הבשר לא התירתי לך רק השחוט לא האבר מן החי, עכ"ד.

14) ולדעתי אין מזה תשובה על הרמב"ן כי ההבדל שבין מלת אך למלת רק הוא, שמלת רק נאמר על היציאה מן הכלל בדברים שבעצמם בלתי שוים זה לזה, כמו רק את בני לא תשב שמה, שהנקיון מן השבועה, והשבת הבן הם דברים נבדלים ואין להם שום התדמות זה לזה; ומלת אך תשמע על היציאה מן הכלל בדברים שיש ביניהם איזה דמיון ויחס, כמו אך בכור שור לא תפדה, אחר שהשוה הכתוב תחלה כל בע"ח לענין קדושת בכורה הוציא את הבהמה הטהורה לענין פדיה במלת אך, . . .

15) הגה עפ"י הדברים האלה לא נוכל למעט ממלת אך הנאמר כאן בשבת ממלאכת המשכן הנזכר למעלה, כי מלאכת המשכן ושבתות שבת הם שני דברים ההפכיים, זה עשיית מלאכה וזה בטול ממלאכה, והיה ראוי לומר לשון רק את שבתותי ולא מלת אך; והא דמעט אבר מה"ח במלת אך, צודק מאד כי האבר הוא חלק מן החי ושפיר שייך בו לשון אך, אמנם פה בשבת ממעטינן ממלת אך משבת עצמו להורות שאין השביתה מן המלאכה כוללת כל מה שנכנס בגדר המלאכה, כי אמנם ישנם היוצאות מן הכלל ומיעוט סכנות נפשות וכדומה;

16) ועד"ז אמרו בפסוק אך בעשר לחדש השביעי יום כפורים, שממעט שאינו מכפר לשאינם שבים, וכן אך בחמשה עשר לחדש השביעי תחג את חג הסכות, ממעטינן שאין חג דוחה שבת (ע' רש"י), בכלם מיעוט האך בדבר המצוה, וכן אך ביום הראשון תשביתו דלדעת רז"ל הך ביום הראשון הוא יום ארבעה עשר וממעטינן במלת אך שמקצת יום ממנו אינו בחיוב השבתה כ"א בחלק ממנו הוא אחר חצות:

17 ספורנו עה"ת ספר שמות פרק לא פסוק יג

אך את שבתותי תשמרו. אף על פי שצויתי על מלאכת המשכן מכל מקום את שבתותי תשמרו, ולא תדחו אותן בשבילה: כי אות היא ביני וביניכם. ואם תקלקלו זה האות אין שום מקום לעשות משכן לשכני בתוכם: